

Op naar een integrale aanpak in milieueffectrapporten

De bodem is veel meer dan verontreinigingen

Milieueffectrapporten worden steeds breder en kennen vaker een integrale aanpak. Dit geldt voor allerlei thema's zoals gezondheid, natuur, water, energie en klimaat. Ook voor het thema bodem en ondergrond is een stap naar een meer integrale aanpak nodig. Op dit moment wordt in de rapporten vooral nog naar de chemische bodemkwaliteit gekeken. Het is tijd voor verandering!

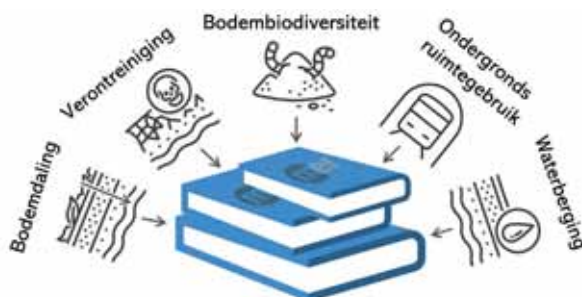
Door: Lotte Mathu, Wouter Berendsen en Corinne Koot

Over de auteurs:

L.F.A. (Lotte) Mathu MSc en C. (Corinne) Koot MSc zijn bodemadviseur bij Witteveen+Bos. ✉ Lotte.Mathu@WitteveenBos.com
W.J. (Wouter) Berendsen MSc is werkgroepsecretaris bij de Commissie voor de milieueffectrapportage. ✉ WBerendsen@eia.nl

BODEM IN HET MILIEUEFFECTRAPPORT

Vaak wordt voor grote ruimtelijke ontwikkelingen een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Hierin worden alle gevolgen van het plan of project op de omgeving onderzocht en beoordeeld. Het MER stelt de besluitvormers in staat een weloverwogen keuze te maken, waarbij ook het milieu een volwaardige plek heeft. Het biedt bovendien de kans om alternatieven op basis van milieueffecten met elkaar te vergelijken. Van oudsher is in het MER vooral aandacht voor 'grijze milieuaspecten', waaronder de chemische bodemkwaliteit. Maar de bodem is zoveel meer dan alleen verontreinigingen. De bodem en ondergrond vormen letterlijk en figuurlijk dé basis van de fysieke leefomgeving. Het is daarom belangrijk om deze integraal te betrekken en te beoordelen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Bodembiodiversiteit, bodemfysica, bodemkwaliteit en ondergronds ruimtegebruik verdienen ook een volwaardige plek in het MER. Door deze bodemaspecten mee te nemen in een effectbeoordeling, worden de effecten van plannen en projecten op de bodem als geheel en op de ecosystemendiensten die de bodem levert zichtbaarder. Zo kunnen de kwaliteiten van de bodem beter beschermd én benut worden.

FIGUUR 1: ASPECTEN VAN DE BODEM EN ONDERGROND RELEVANT VOOR EEN MILIEUEFFECTRAPPORT.

VAN MILIEUEFFECTEN NAAR OMGEVINGSEFFECTEN

Tegenwoordig, en al helemaal in het licht van de Omgevingswet, zien we steeds meer een verandering van milieueffectrapport naar omgevingseffectrapport.¹ Hierin is meer aandacht voor actuele thema's en een integrale effectbeschrijving. Effecten op de thema's klimaat, energie, circulariteit, landschap en cultuurhistorie worden daarin beschreven. En denk ook aan sociale effecten voor de bevolking, zoals gezondheid en sociale veiligheid. In andere landen is het heel gebruikelijk om juist ook sociale effecten mee te nemen.² Niet voor niets spreekt men in het Engels

Maak de effecten op bodembiodiversiteit inzichtelijk in het MER

over een ESIA: environmental and social impact assessment.³ De Commissie voor de milieueffectrapportage steunt het verbreden van het MER in Nederland met een breed scala aan gevolgen voor de leefomgeving. Een integrale beoordeling van bodem en ondergrond horen hierin zeker thuis.

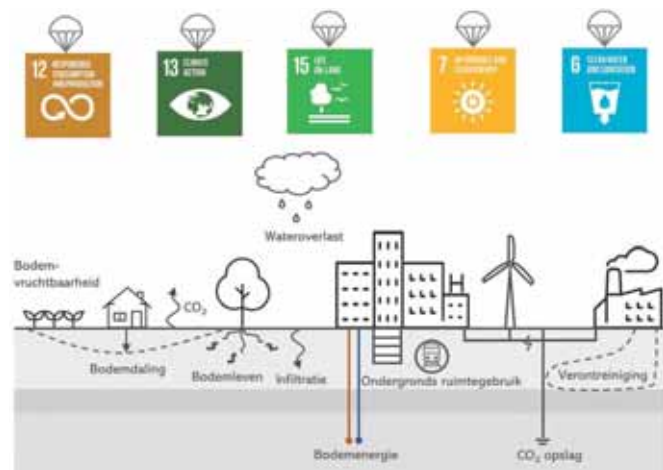
WAAROM IS DE AANPAK NU NOG NIET INTEGRAAL?

Voor de chemische bodemkwaliteit weten we goed hoe we dit onderwerp moeten onderzoeken en beoordelen in een MER. Voor nieuwe bredere thema's ontbreekt echter een 'standaard' onderzoeksmethode en een beoordelingskader. Want hoe beoordeel je de afname in bodembiodiversiteit en hoe kwalijk is dat? Data over nieuwe thema's als bodemopbouw en bodemvruchtbaarheid waren in het verleden minder uitgebreid beschikbaar. Kaarten met de aanwezigheid van regenwormen of over het zelfreinigend vermogen van de bodem bestaan nog niet zo lang. Ook mist er een 'juridische dwang' om de bredere aspecten van de bodem te onderzoeken. Er zijn namelijk nog geen concrete regels of normen over bodemleven of bodemdaling. Die zijn er al wel voor verontreinigingen. Gelukkig zijn er nu volop kansen om het thema bodem te verbreden in het MER. Aanwezige datasets worden veel meer openbaar ontsloten, zoals

via het DINO-loket, Atlas Natuurlijk Kapitaal en de WKO-bodemenergietool. De overheid stimuleert actief het gebruik van de beschikbare datasets via de basisregistratie ondergrond. Ook steeds meer opdrachtgevers zijn zich bewust van het belang van de bodem. Een onderwerp als de vitale bodem, waaronder bodembiodiversiteit valt, wordt serieuzer genomen. Het MER van het Regionaal Programma Bodem en Water van de provincie Noord-Brabant is een mooi voorbeeld.⁴

VOORDELEN VAN EEN INTEGRALE BENADERING

Door meer bodemaspecten in het MER te beoordelen worden alle kwaliteiten van de bodem beter beschermd en benut. Het MER is immers dé manier om de effecten van plannen en projecten op de bodem inzichtelijk te maken. Bij een aantal grote ruimtelijke projecten, zoals dijkversterkingen en stedelijke ontwikkelingen, wordt flink in de grond geroerd. Dit verstoort mogelijk het bodemleven en door de zware machines verdicht de bodem. De verstoringen van bodemleven en bodemstructuur kunnen ook weer effecten hebben op het infiltrerend en vochtvasthoudend vermogen van de bodem en de afbraak en uitspoeling van aanwezige stoffen. Uit een integraal MER kan blijken dat het beter is om het grondverzet te minimaliseren. En als verlies aan bodemleven onvermijdelijk blijkt, worden in het MER compenserende maatregelen onderzocht. Verschillende thema's in het MER kunnen elkaar versterken, bijvoorbeeld door maatregelen voor watercompensatie die tegelijkertijd het bodemleven stimuleren. Naast een betere bescherming kan de bodem ook beter benut worden. Het kan bijdragen aan maatschappelijke opgaven via onder andere bodemenergie, waterberging en minder uitstoot van broeikasgassen.

FIGUUR 2: BODEM KAN BIJDRAGEN AAN HET OPLOSSEN VAN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVEN.

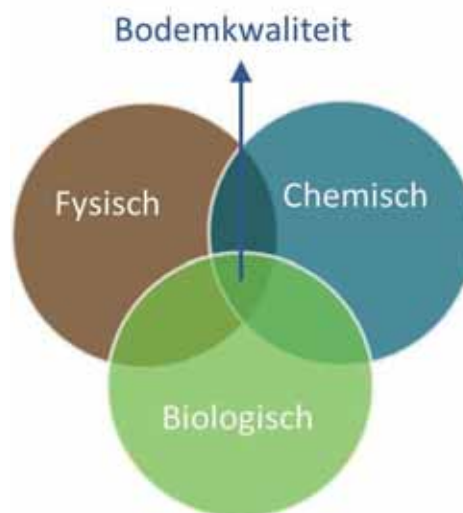
BEPAAAL DE INHOUD MET EEN SYSTEEMAAANPAK

Een integraal MER, of liever gezegd een omgevingseffectrapport, bevat dus ook een bredere effectbeoordeling voor de bodem. Om te zorgen dat een MER niet te dik en te kostbaar wordt, moet er van tevoren goed bepaald worden welke aspecten relevant zijn. Dit hangt af van het gebied, de omvang van het plan of project en de aard van de ingreep. Het is voor elke situatie maatwerk en kan bereikt worden door bij het bepalen van de reikwijdte en het detailniveau van het MER een gezamenlijke systeemanalyse of gebiedsbeschrijving op te stellen. Hiervoor is meer samenwerking dan nu nodig met collega's uit andere vakgebieden. Het bodem-, watersysteem en de ecologie zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. Intensieve samenwerking met geohydrologen, ecologen en geotechnici zal helpen om het ondergrondplaatje completer en scherper te krijgen. In een 'snelkookpansessie' kunnen de verschillende vakspecialisten een goede basis voor de systeemanalyse leggen. Zo worden raak-

vlakken opgezocht en wordt samenwerking versterkt. Ook wordt overlap in de effectbeoordeling voorkomen, worden alleen de relevante zaken onderzocht en vormen alle losse thema's in het MER een samenhangend geheel.

Een greep uit mogelijke bodemaspecten in het MER:

- Zettingsgevoeligheid en bodemdaling
- Erosie
- Aardbevingen
- Infiltratievermogen
- Watervasthoudend vermogen
- Bodemleven
- Bodemvruchtbaarheid
- Ruimtelijke inrichting van de ondergrond

FIGUUR 3 DE BODEMKWALITEIT BESTAAT UIT EEN SAMENHANG VAN FYSISCHE, CHEMISCHE EN BIOLOGISCHE ASPECTEN.

DE BAL LIGT BIJ ALLE SPELERS

Om de gevolgen voor de omgeving goed in beeld te krijgen moet meer en vaker een omgevingseffectrapport worden opgesteld. Opdrachtgevers, meestal overheden, moeten het belang van de bodem inzien en ruimte bieden om de bodem meer integraal te beoordelen. Hier ligt ook een rol voor de Commissie voor de milieueffectrapportage. Zij vraagt bij haar advies over de inhoud en kwaliteit van het MER nu al meer aandacht voor een integrale aanpak en zal hierbij ook het belang van bodem onderschrijven. Maar ook adviseurs zelf kunnen initiatief nemen om de bodem breder te benaderen. Gelukkig wordt deze verbrede aanpak al toegepast in projecten. Zo wordt in een lopend project, waarbij een snelweg wordt verbreed, het bodemleven al meegenomen in de effectbeoordeling. Lezers van dit artikel: neem vooral zelf initiatief en verspreid de boodschap. Wat is de rol van de ondergrond bij jouw projecten? Neem contact op met collega's uit andere disciplines en probeer onderwerpen als de bodembiodiversiteit eens samen in projecten op te pakken.

NOTEN

1. Omgevingseffectrapporten worden al opgesteld om de effecten van omgevingsvisies te onderzoeken. Bijvoorbeeld het omgevingseffectrapport van Amsterdam: <https://commissiemer.nl/adviezen/3461>.
2. De veel gebruikte internationale standaard voor effectrapportage, de IFC Performance Standards, gaat uit van een geïntegreerde sociale- en milieueffectrapportage.
3. Zie ook: <https://eia.nl/en/our-work/why-esiasea/esia> en <https://commissiemer.nl/actueel/nieuws/sociale-effecten-en-milieueffectrapportage>.
4. Over de reikwijdte en het detailniveau gaf de Commissie m.e.r. vorig jaar advies. Haar advies over het MER zelf volgt binnenkort. Zie: <https://commissiemer.nl/adviezen/3480>.